

STYRELSEN FÖR SVERIGES FÖRFATTARFOND

BUDGETUNDERLAG FÖR ÅR 2020

UTGIFTSOMRÅDE 17
ANSLAGSPOSTERNA 5:2 ap.5, 5:2 ap.8 OCH 5:2 ap.13
SAMT DEL AV 5:2 ap.4

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Finansierings- och anslagsöversikt.....	5
5:2 ap.8 Ersättning åt författare m.fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek	5
Verksamheten.....	5
Ersättningens grundbelopp och multiplar.....	7
Utlåning	7
Beräkning av biblioteksersättningen	8
Anslagspostens storlek.....	9
5:2 ap.5 Bidrag till författare, översättare, kulturjournalister och dramatiker	10
Bidrag till författare, översättare och kulturjournalister.....	11
Bidrag till dramatiker	12
Bidrag för resor och internationella utbyten	13
5:2 ap.13 Dramatikerstöd	14
5:2 ap.4 Långtidsstipendier	15
Noter till redovisad biblioteksstatistik	16

Sammanfattning

Utifrån vad som anförs i budgetunderlaget föreslår styrelsen för Sveriges författarfond

- att till 5:2 ap.8, Ersättning åt författare m.fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek, för år 2020 anvisas ett anslag beräknat på bibliotekens utlåning och referensbestånd under åren 2016–2017 (medelvärdet) samt på det grundbelopp per lån av svenskt originalverk som ska framförhandlas mellan regeringens förhandlare och berörda upphovsmannaorganisationer.

I budgetunderlaget beskrivs den kraftiga nedgång av det ersättningsgrundande nyttjandet på biblioteken, vilken innebär att det krävs relativt stora höjningar av grundbeloppet för en fortsatt positiv utveckling av den totala biblioteksersättningen. Samtidigt är den ekonomiska situationen för majoriteten av de litterära uphovsmännen oförändrat kärv och behoven fortsatt stora av ersättningar, stipendier och bidrag.

- att 5:2 ap.5, Bidrag till författare, översättare, kulturjournalister och dramatiker, för år 2020 höjs med 3 887 000 kr till 12 000 000 kr och för åren 2021–2022 med ytterligare 1 milj. kr årligen till 13 000 000 kr år 2021 och 14 000 000 kr år 2022.

Förslaget motiveras delvis av de generella behoven för de yrkeskategorier och av de bidragstyper som inte tillgodoses genom den höjda biblioteksersättningen, nämligen bidrag av arbetsstipendiekaraktär till kulturjournalister och dramatiker samt särskilda bidrag för resor och internationella utbyten (till samtliga yrkeskategorier/genrer inom författarfondens ansvarsområde).

För dessa behov upprepar författarfonden tidigare års förslag om höjning, samt föreslår fortsatta höjningar för att kunna utveckla verksamheten. Bidragen till de enskilda yrkesutövande kulturjournalisterna bör kunna spela en viktig roll i den omvitnat svåra situation som råder för kulturjournalistiken och kritiken i bred mening. Hela området är av kulturpolitiskt vikt för demokrati och yttrandefrihet. Med en tillräcklig förstärkning av denna anslagspost ges också förutsättningar för författarfonden att stärka en kvalitativ utveckling av kritiken och kritikeryrket.

Stor potential för utveckling av verksamheten har också den internationellt syftande bidragsgivningen. Med de ekonomiska ramar som här föreslås är författarfonden beredd att ta ansvar för att inleda utvecklingen av ett internationellt program på litteraturområdet motsvarande IASPIS med flera som bedrivs av Konstnärsnämnden inom andra konstområden;

- att 5:2 ap.13, Dramatikerstöd, för år 2020 samt åren 2021–2022 höjs motsvarande statens pris- och löneomräkning;
- att författarfondens del av ap.4 flyttas över till ap.5 Bidrag till författare, översättare, kulturjournalister och dramatiker.

Finansierings- och anslagsöversikt

Belopp i tkr.

Finansieringskällor	2018		2019	2020	2021	2022
	Anvisat enl. regleringsbrev	Utfall	Anvisat enl. regleringsbrev	Förslag	Förslag	Förslag
1	2	3	4	5	6	7
ANSLAG:						
5:2, ERSÄTTNINGAR OCH BIDRAG TILL KONSTNÄRER						
8. Ersättning åt författare m.fl.	163 832	163 832	171 633	- ¹	- ¹	- ¹
5. Bidrag till författare, översättare, kulturjournalister och dramatiker	8 216	8 216	8 113	12 000	13 000	14 000
13. Dramatikerstöd	3 509	3 509	3 509	3 509	3 509 ²	3 509 ²
Summa anvisat/utfall/förslag	175 557	175 557	183 255			
ÖVRIG FINANSIERING:						
Summa övrig finansiering	-	-	-			
SUMMA	175 557	175 557	183 255			

¹ Någon förhandlingsöverenskommelse om bibliotek ersättnings grundbelopp för de kommande åren 2020 och 2021 föreligger ännu inte.

² Exklusive höjningar motsvarande statens pris- och löneomräkning.

5:2 ap.8 Ersättning åt författare m.fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek

Verksamheten

Bibliotek ersättningen förmedlas i enlighet med förordningen (1962:652) om Sveriges författarfond. Verksamheten bekostas helt av fondmedlen, eftersom författarfonden saknar särskilt förvaltningsanslag.

Bibliotek ersättnings grundläggande funktion och konstruktion befästes senast genom de politiska processer som ledde fram till en ny förhandlingsöverenskommelse samt en reviderad förordning (1962:652) om Sveriges författarfond, vilka båda gäller med verkan från och med 2015.

Genom att det nu i själva fondförordningen stadgas att storleken på grundbeloppet bestäms genom överenskommelse mellan regeringen och de tre litterära och bildlitterära upphovsmannaorganisationerna, har förhandlingsordningens ställning stärkts. Samtidigt har det tidigare underförstådda kulturpolitiska värdet lyfts fram i en ändamålsparagraf som betonar att bibliotek ersättningen främjar litteraturens utveckling och bidrar till att förbättra de litterära upphovsmännens ekonomiska villkor genom att ersätta dem för tillgången till och användningen av deras verk på bibliotek.

Biblioteksersättningen utgör en grundsten i konstnärspolitiken på litteraturområdet, vilket kommer till uttryck genom ambitionen att bidra till att skapa rimliga arbetsvillkor för de litterära och bildlitterära upphovsmännen inom ramen för biblioteksersättningsystemet.

När biblioteksersättningen infördes 1954 var allmänhetens fria tillgång till litteraturen genom bibliotek sedan länge etablerad, genom hur upphovsrättslagstiftningen var utformad. Genom den ersättningsrätt som sedan 1992 är stadgad i EU-direktiv uppstår en samhällslig förpliktelse som är mer omfattande än tidigare. Det innebär att den biblioteksersättning vi har idag ersätter en annars nödvändig renodlat upphovsrättslig lösning. Författarfonden och biblioteksersättningen har därför inte bara en konstnärspolitisk funktion; den utgör i förlängningen också en vital del av bibliotekspolitiken genom att den främjar medborgarnas tillgång till litteratur genom biblioteken.

Utgångspunkten för verksamheten är den individuella ersättningen, som ger de litterära upphovsmännen en viss minimiersättning för biblioteksutnyttjandet. Konstruktionen med särskild biblioteksersättning innebär att författarfonden tillerkänner vissa högt kvalificerade och yrkesverksamma författare, översättare, tecknare och fotografer en ersättning som fastställs på andra grunder än den generellt fastställda ersättningen per utlånad bok. Utöver den särskilda ersättningen finns också kompletterande arbetsstipendier av olika längd för att förbättra de arbetsmässiga villkoren för bokupphovsmän med yrkesmässiga ambitioner. Ur den s.k. fria delen fördelas också pensionsbidrag och bidrag till upphovsmännens organisationer.

Den ekonomiska situationen för majoriteten av de litterära upphovsmännen kan beskrivas som oförändrat kärvt. Det framgår av de uppgifter som författarfonden årligen inhämtar i ansökningarna om stipendier och bidrag. Författarnas, översättarnas, tecknarnas och fotografernas inkomster och sociala villkor redovisas också bland många andra grupper i den konstnärspolitiska utredningens betänkande som lämnades till regeringen i mars 2018. Utredningen har där kompletterat och uppdaterat Konstnärsnämndens senaste inkomstundersökning. Utredningsavsnittet, som beskriver bland mycket annat konstnärsgruppernas låga medianinkomster och hur inkomstvecklingen som helhet varit sämre än den för hela befolkningen, utgör viktig grundläggande empiri för konstnärspolitiken.

En tidigare undersökning (2011) av Konstnärsnämnden, redovisad också i Litteraturutredningens slutbetänkande år 2012, visade att gruppen "ordkonstnärer" samtidigt med låga inkomster hade en genomsnittlig arbetstid på 46 timmar/vecka (både konstnärligt och utomkonstnärligt arbete). Skillnaden mellan investerad arbetstid i litterärt arbete och inkomsterna av densamma är alltså mycket stor för de litterärt verksamma. Samma bild framträder i ansökningarna till författarfonden.

Detta sätt att beskriva förutsättningarna för litterär verksamhet ger på många sätt bättre stöd för överväganden än exempelvis medianinkomster för hela grupper. Här framträder konstnärspolitikens grundläggande motiv: att genom skäliga ersättningar, stipendier och bidrag frigöra upphovsmännens tid och kraft att ägna sig åt och fördjupa sin litterära verksamhet. Så beskrivet framhävs också biblioteksersättningens framåtsyftande och utvecklande kraft, samt att det är den

kvalificerade litteraturens plats i ett demokratiskt samhälle som är målet – fastän ersättningar och stipendier riktar sig till enskilda upphovsmän, mot grundläggande ekonomiska villkor och inte konstrueras eller formuleras som uppdrag eller projekt.

Biblioteksersättningens grundbelopp och multiplar

Den totala biblioteksersättningens storlek bestäms dels av utlåning och referensbestånd i folkbibliotek och skolbibliotek, dels av ersättningens beloppsnivåer för lån och referensexemplar (multiplar).

Biblioteksersättningens multiplar 2019

Lån av originalverk	1 kr och 76 öre	<i>Grundbelopp</i>
Lån av översättning	88 öre	<i>½ av grundbeloppet</i>
Referensexemplar av originalverk	7 kr och 4 öre	<i>4 x grundbeloppet</i>
Referensexemplar av översättning	3 kr och 52 öre	<i>2 x grundbeloppet</i>

Grundbeloppets utveckling 2010 – 2019

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1 kr 32 öre	1 kr 33 öre	1 kr 35 öre	1 kr 37 öre	1 kr 41 öre	1 kr 45 öre	1 kr 52 öre	1 kr 60 öre	1 kr 68 öre	1 kr 76 öre
+ 3 öre	+ 1 öre	+ 2 öre	+ 2 öre	+ 4 öre	+ 4 öre	+ 7 öre	+ 8 öre	+ 8 öre	+ 8 öre
+ 2,3 %	+ 0,8 %	+ 1,5 %	+ 1,5 %	+ 3,0 %	+ 2,8 %	+ 4,8 %	+ 5,3 %	+ 5,0 %	+ 4,8 %

Multiplarna baseras enligt förordningen (1962:652) om Sveriges författarfond på det grundbelopp för lån av originalverk som bestäms genom överenskommelse mellan regeringen och de tre upphovsmannaorganisationerna Sveriges Författarförbund, Föreningen Svenska Tecknare och Svenska Fotografers Förbund. Eftersom förhandlingarna avseende biblioteksersättningens grundbelopp för år 2020 (och 2021) ännu inte avslutats, går det inte att i detta budgetunderlag ange något totalbelopp för biblioteksersättningen år 2020. I kapitlets avslutande avsnitt nedan, redovisas dock vad några olika alternativa grundbelopp skulle innebära för den totala biblioteksersättningen år 2020 (och 2021).

Utlåning

Inom ramen för Sveriges officiella statistik producerar Kungl. biblioteket årlig statistik över folk- och skolbibliotekens utlåning m.m. Denna statistik utgör grunden för beräkningen av biblioteksersättningens underlag. De fristående sjukhusbiblioteken redovisas visserligen separat i den officiella biblioteksstatistiken, men utgör enligt parternas överenskommelse underlag för biblioteksersättningen.

Utöver den officiella biblioteksstatistiken, grundas biblioteksersättningen på vissa schablonmässiga beräkningar av biblioteksutnyttjandet som parterna kommit överens om. Det gäller utnyttjandet på skolbiblioteken, där den offentliga statistiken inte längre kan användas för en fullständig beräkning av biblioteksersättningen. Det gäller också merutnyttjandet genom utlåning till verksamheter

där utlåneregistrering inte sker (bl.a. uppsökande verksamhet) samt en extra kompensation för läsning på plats på biblioteken, ett användande som ju inte registreras av biblioteken.

För beräkning av den totala biblioteksersättningens storlek krävs därtill uppgift om utlåningens andelar av upphovsrättsligt skyddade svenska originalverk, rättskyddade översättningar till svenska och övriga, ej ersättningsberättigande verk. Den informationen ges inte i den officiella biblioteksstatistiken, utan beräknas av författarfonden i samband med de årliga undersökningarna för uträkning av de individuella ersättningarnas storlek.

Beräkning av biblioteksersättningen

Enligt 4 a § fondförordningen beräknas biblioteksersättningen från och med år 2015 (d.v.s. med verkan från och med anslagsåret 2016) med utgångspunkt från medelvärdet av antalet hemlån och referensexemplar under två kalenderår i följd (beräkningsperiod). Medelvärdet under en beräkningsperiod ska utgöra grunden för den biblioteksersättning som överförs under två år i följd, med början tre år efter det sista kalenderåret i beräkningsperioden. Vidare stadgar den nya grundöverenskommelsen mellan regeringen och upphovsmannaorganisationerna att förhandlingarna ska ske vartannat år, d.v.s. sträcka sig över två anslagsår.

Detta innebär att ett medelvärde av antalet hemlån och referensexemplar under åren 2016 och 2017 utgör grunden för biblioteksersättningsanslagets beräkning för både år 2020 och år 2021.

I uppställningen nedan redovisas bibliotekstatistik för åren 2016 och 2017 med uträkning av ett medelvärde för den s.k. beräkningsperioden. I budgetunderlagets sista avsnitt lämnas källhänvisningar och förklaringar till de redovisade siffrorna.

**Beräkning av biblioteksersättningen:
Utlåningsår 2016 och 2017; anslagsår 2020**

	2016	2017	Beräkningsperiod
UTLÅNING			
Folkbibliotek	61 147 000 lån	58 382 000 lån	
Sjukhusbibliotek m.fl.	675 000 lån ⁸⁾	571 000 lån ¹⁾	
"Uppsökande" verksamhet	10 435 000 lån ⁹⁾	10 434 000 lån ²⁾	
Skolbibliotek	16 250 000 lån ³⁾	16 250 000 lån ³⁾	
Summa registrerad utlåning	88 507 000 lån	85 637 000 lån	
Uppräkning för läsning på plats	1,03 ⁴⁾	1,03 ⁴⁾	
S:a utlåning efter uppräkning	91 162 000 lån	88 206 000 lån	
Andel originalverk	60,0% ⁵⁾	60,0% ⁵⁾	
Antal lån av originalverk	54 697 200 lån	53 364 630 lån	54 030 915 lån
Andel översatta verk	31,0% ⁵⁾	30,6% ⁵⁾	
Antal lån av översatta verk	28 260 220 lån	26 991 036 lån	27 625 628 lån
REFERENSBESTÅND			
Folkbibliotek	1 081 000 ex.	1 165 000 ex.	
Sjukhusbibliotek m.fl.	9 000 ex. ¹⁰⁾	9 000 ex. ⁶⁾	
Skolbibliotek	6 846 000 ex. ⁷⁾	6 846 000 ex. ⁷⁾	
Totalt referensbestånd	7 936 000 ex.	8 020 000 ex.	
Andel originalverk	75,0% ⁵⁾	77,9% ⁵⁾	
Bestånd av originalverk	5 952 000 ex.	6 247 580 ex.	6 099 790 ex.
Andel översatta verk	16,0% ⁵⁾	10,2% ⁵⁾	
Bestånd översatta verk	1 269 760 ex.	818 040 ex.	1 043 900 ex.

Anslagspostens storlek

Som redogjorts för ovan bestäms den totala biblioteksersättningen – d.v.s. anslagspostens storlek – genom bl.a. biblioteksutlåningens omfattning i kombination med det s.k. grundbelopp som framförhandlas mellan regeringen och upphovsmannaorganisationerna.

Nyordningen fr.o.m. år 2015 med tvååriga överenskommelser och ett medelvärde av två års biblioteksstatistik, innebär alltså att beräkningsperioden 2014–2015 nu ersätts av 2016–2017. I följande tabell redovisas förändringen av beräkningsunderlaget (utlåning och referensbestånd) de senaste beräkningsperioderna. Här anges alltså utlåning efter uppräkning med 3 % för läsning på plats, enligt förhandlingsöverenskommelse. Det ska också förtydligas att schablonen för skolbibliotek ingår oförändrat under de redovisade åren, samt att 2013 års uppgifter

SVERIGES FÖRFATTARFOND

för ”uppsökande verksamhet” fått användas även för åren 2014–2017. Författarfonden har använt dessa schabloner för beräkning av de individuella ersättningarna år 2018, men huruvida de bör användas för den kommande anslagsberäkningen har parterna i princip möjlighet att diskutera i de kommande förhandlingarna om grundbeloppet för åren 2020 och 2021.

	2012–2013	2014–2015	2016–2017	Förändring 14/15–16/17	
Antal lån av originalverk	56 429 757 lån	56 561 631 lån	54 030 915 lån	-2 530 716 lån	(-4,5%)
Antal lån av översatta verk	29 964 571 lån	28 966 180 lån	27 625 628 lån	-1 340 552 lån	(-4,6%)
Referensbestånd av originalverk	6 130 792 ex.	6 125 212 ex.	6 099 790 ex.	-25 422 ex.	(-0,4%)
Referensbestånd översatta verk	1 044 453 ex.	986 606 ex.	1 043 900 ex.	+57 294 ex.	(+5,8%)
Sammanlagd förändring av underlaget 2014–2015 till 2016–2017					-3,3%

Den trendmässiga minskningen av utlåningen under 2000-talet lindrades under många år delvis av andra förändringar, såsom en viss uppgång beträffande merutnyttjandet i uppsökande verksamheter eller andra utlåningsställen där utlåneregistrering inte sker samt en ökad andel av svensk originallitteratur. Några sådana förändringar har dock inte skett de allra senaste åren.

Med reservation för eventuella förändringar i förhandlingsöverenskommelsen sker alltså en relativt kraftig nedgång av det ersättningsgrundande nyttjandet på biblioteken. I det följande redovisas vad några olika alternativa grundbelopp skulle innebära för den totala biblioteksersättningen år 2020. Beräkningarna gäller också för anslagsåret 2021, eftersom beräkningsperioden ska vara densamma. Som framgår krävs relativt stora höjningar av grundbeloppet för en fortsatt positiv utveckling av den totala biblioteksersättningen:

Anslag 2019: 171 633 tkr

Anslag 2020 samt 2021, ex:	Förändring från 2019		
1 kr 82 öre (+ 6 öre)	171 682 tkr	+ 49 tkr	+0,0%
1 kr 84 öre (+ 8 öre)	173 568 tkr	+1 935 tkr	+1,1%
1 kr 86 öre (+ 10 öre)	175 455 tkr	+3 822 tkr	+2,2%
1 kr 91 öre (+ 15 öre)	180 172 tkr	+8 539 tkr	+5,0%
1 kr 96 öre (+ 20 öre)	184 888 tkr	+13 256 tkr	+7,7%

5:2 ap.5 Bidrag till författare, översättare, kulturjournalister och dramatiker

I enlighet med förordningen (1976:528) om bidrag till konstnärer kan konstnärsbidrag utgå för att ge aktiv konstnär en sådan ekonomisk trygghet under viss tid att han/hon kan ägna sig åt konstnärlig yrkesutövning utan avbrott eller åt experiment och nydanande inom konstnärlig verksamhet. Bidrag kan utgå under högst fem år i följd utan omprövning. Bidrag av pensionskaraktär får bestämmas

att utgå tills vidare. Dessutom kan projektbidrag lämnas för målinriktat konstnärligt utvecklingsarbete av mer kostnadskrävande natur. Enligt regleringsbrev ingår i anslagsposten också medel för deltagande i internationellt utbyte.

Budgetåret 2019 uppgår anslagsposten till 8 113 000 kr, en minskning med 103 000 kr från föregående år. Styrelsen för Sveriges författarfond har beslutat att anslagsposten under året ska fördelas enligt följande:

- 3 492 000 kr för bidrag till författare, översättare och kulturjournalister,
- 3 324 000 kr för bidrag till dramatiker och översättare av dramatik,
- 877 000 kr till bidrag för resor och internationella utbyten.

Verksamheternas administrationskostnader, 420 000 kr, täcks också av medlen under denna anslagspost.

Nedan utvecklas resonemangen avseende de tre olika bidragstyperna och verksamheterna. Övergripande för anslagsposten gäller ett fortsatt behov av höjningar. Som fondstyrelsen tidigare betonat för regeringen, betyder inte de senaste årens höjningar av biblioteksersättningen något för de yrkeskategorier och de bidragstyper som endast kan tillgodoses genom denna anslagspost. Höjningen med 2 milj. kr till år 2018 var naturligtvis mycket välkommen och betydelsefull men likväl gäller att anslagsposten är den som utvecklats sämst över tid jämfört med motsvarande anslagsposter för andra konstnärsgupper under anslaget 5:2. Med hänvisning till redovisningarna i följande tre avsnitt föreslår styrelsen för Sveriges författarfond att anslagsposten 5:2 ap.5 för år 2019 ska höjas med 3 887 000 kr till 12 000 000 kr och för åren 2021–2022 med ytterligare 1 milj. kr årligen till 13 000 000 kr år 2021 och 14 000 000 kr år 2022.

Bidrag till författare, översättare och kulturjournalister

Som närmare redovisats inledningsvis har styrelsen för Sveriges författarfond inom ramen för biblioteksersättningen, genom särskild biblioteksersättning och fleråriga stipendier, i relativt stor utsträckning koncentrerat sina insatser på att skapa ekonomisk trygghet under längre perioder för de litterära upphovsmännen. Som komplement till de ersättningar och stipendier som fördelas ur biblioteksersättningen finns konstnär bidragen till författare och översättare. Författarfonden har valt att fördela endast ettåriga bidrag med karaktären av arbetsstipendier.

Dessa bidrag är – till skillnad från stipendierna ur biblioteksersättningen – tillgängliga för kulturjournalister. Det har kommit att få större och större betydelse i tider när många kulturredaktioner och kulturtidskrifter p.g.a. ekonomiska förhållanden vittnar om svårigheter att förverkliga seriösa journalistiska ambitioner och att upprätthålla yrkesmässiga villkor för sina skribenter. Denna utveckling är inte enbart beroende av situationen för de kulturtidskrifter som naturligt anses vara föremål för kulturpolitikens omsorg, utan hänger också samman med den kvalificerade kulturjournalistikens allt mindre utrymme i bredare riktad media.

Den förändring av kulturjournalistikens inriktning och förutsättningarna för det i bred mening kritiska samtalet som nu pågår, är en uppfordrande utmaning för

kultur- och mediepolitik på flera nivåer. Digitaliseringen bär på många löften vad gäller delaktighet och tillgänglighet, men för de enskilda och fritt yrkesverksamma kulturjournalisterna går samtidigt utvecklingen i negativ riktning, där antalet uppdrag minskar samtidigt som arvudet för varje uppdrag pressas nedåt. De ansträngda ekonomiska villkoren för tidskrifter och kulturredaktioner försvårar för det redaktionella ansvaret gentemot skribenterna, och den som avser att livnära sig på kulturjournalistik eller kritikerverksamhet måste till sist anpassa arbetsinsatsen till det faktiska arvudet. Detta påverkar inte bara förutsättningarna för dem som är yrkesverksamma idag, det riskerar att begränsa rekryteringen in i yrket på ett sätt som inte främjar den mångfald av erfarenheter och perspektiv som vår offentlighet bör präglas av.

Övergripande är en kulturpolitisk satsning på villkoren för produktion av kvalificerad kulturjournalistik och kulturkritik avgörande i ett demokrati- och yttrandefrihetsperspektiv. Den tydligt konstnärspolitiska insats som ligger allra närmast till hands är att förstärka författarfondens bidragsgivning riktad till de enskilda yrkesutövande kulturjournalisterna. Den konstnärspolitiska utredningen uppmärksammade i vårens betänkande kritiken som ett slags nödvändig "mellanhand" och pekade på behovet av en aktiv kulturpolitik på området. Genom författarfondens bidragsgivning är kritiken samtidigt erkänd som ett konstnärligt fält i sin egen rätt. Samma viktiga roll som författarfondens stipendier spelar i en bokbransch med osäkra ekonomiska villkor för de enskilda upphovsmännen, kan våra bidrag till kulturjournalister komma att spela. Med en tillräcklig anslagsförstärkning skulle finnas förutsättningar för att inte bara stärka försörjningen, d.v.s. bidra till finansiering av det kulturjournalistiska arbete som redan idag bedrivs, utan också för att finna former för ett slags upphovsmannadriven och inomkonstnärlig utveckling av kritiken och kritikeryrket.

Bidrag till dramatiker

Dramatikerrådet prioriterar inom ramen för sin verksamhet de bidrag (ett-, två- och femåriga) vilka har karaktären av arbetsstipendier. Varken projektbidrag eller pensionsbidrag utdelas för närvarande. Bidrag för dramatikers resor och internationella utbyten fördelas i särskild ordning (se nedan) av författarfondens internationella råd.

Dramatikerrådet har i grund och botten samma slags ambitioner med utbudet av stipendier och bidrag som författarfonden övergripande har när det gäller de litterära och bildlitterära upphovsmännen, d.v.s. att med en relativt stor andel fleråriga bidrag söka tillgodose de högt kvalificerade och fritt verksamma dramatikerens behov av ekonomisk och arbetsmässig trygghet under längre tider. Författarfonden har inom ramen för bibliotekersättningen möjlighet att binda upp långt mer än hälften av den s.k. fria delen för särskild bibliotekersättning och femåriga stipendier. Motsvarande ambitioner är omöjliga att förverkliga inom de snävare ramar som gäller för bidragen till yrkesverksamma dramatiker, manusförfattare och översättare av dramatik; blott ett fåtal femåriga bidrag årligen skulle ta för stor del av den totala kostnaden i anspråk.

Dramatikerstödet till teatrar (se nästa avsnitt) kompletterar bidragen till enskilda dramatiker och översättare av dramatik. Tillsammans ger de två stödformerna en bredd i bidragsgivningen som svarar mot dramatikers mellanställning som skapande konstnär inom ordområdet men samtidigt beroende av teatrar och andra beställare av dramatik. Dramatikerstödet riktas mot beställningssituationen och det faktiska uppdragsförhållandet mellan teatern och dramatikern, och stödformen minskar därför inte i sig behovet hos vissa manusförfattare och dramatiker av den arbetsmässiga trygghet under längre tid som fleråriga bidrag ger.

Av höjningen av anslagsposten till år 2018 kunde 826 000 kr fördelas på bidrag till dramatiker och översättare av dramatik. Det var en välkommen höjning, men som påpekats ovan är den, såväl detta år som över tid, trots allt blygsam relativt de höjningar som tillfallit andra upphovsmannakategorier.

Till beskrivningen av konkurrensen om bidragen till dramatiker hör att utöver landets scendramatiker och översättare av dramatik räknas också manusförfattare för film och tv till denna yrkesgrupp (Konstnärsnämnden stödjer enskilda konstnärer inom filmområdet i övrigt). Finansierings- och produktionsvillkoren för film och tv skiljer sig naturligtvis mycket från scenteaterns, men manusförfattarna behöver likväl precis som scendramatikerna tid och arbetsro för att utveckla sina manusidéer. Detta slags bidrag betyder mycket för de fritt verksamma manusförfattarnas konstnärliga behov och för att främja kvalitet och originalitet också inom film och tv.

Bidrag för resor och internationella utbyten

Bidrag för resor och internationella utbyten fördelar författarfonden uteslutande med medel från ovan rubricerad anslagspost. Bidragsgivningen sker med stöd av särskilt villkor i regleringsbrevet. Bidragen fördelas av internationella rådet vid Sveriges författarfond.

Mot bakgrund av det stora tryck från framförallt kulturjournalister och dramatiker som beskrivits ovan, har styrelsen för Sveriges författarfond hittills funnit det svårt att för närvarande låta bidragen för resor och internationella utbyten ta en större del av anslagsposten i anspråk. År 2016 var ett undantag, då extra medel för internationella utbyten ställdes till författarfondens förfogande, efter att Konstnärsnämnden i december 2015 beslutat att överföra 1 milj. kr för fördelning av bidrag inom litteraturområdet.

Författarfonden har tidigare i flera budgetunderlag till regeringen föreslagit höjningar av anslagsposten Bidrag till författare, översättare, kulturjournalister och dramatiker, för att kunna förstärka den internationellt syftande bidragsgivningen, och den förstärkning av 5:2 ap.5 som regeringen beslutade till år 2018, fördelades följaktligen också delvis på bidragen för resor och internationella utbyten.

Författarfondens bedömning är att det är möjligt att med förstärkningar av befintlig anslagspost utveckla bidragsgivningen på ett sätt som påtagligt gynnar det internationella arbetet på litteraturområdet. Författarfonden är därtill beredd att utveckla verksamheten i riktning mot ett internationellt program på litteraturområdet motsvarande IASPIS med flera som bedrivs av

Konstnärsnämnden inom andra konstområden. En sådan verksamhet bör också inbegripa ett mer proaktivt samarbete med och stöd till residensverksamheter – både inhemska och utländska institutioner – på ett sätt som kräver en förstärkt administration jämfört med den renodlade bidragsgivning författarfonden bedriver idag. Detta är i linje med Konstnärspolitiska utredningens (SOU:2018:23) förslag om att inrätta residensprogram på områden är sådana saknas idag.

Att bygga upp en sådan verksamhet kräver ett utvecklingsarbete. Författarfonden bedömer att en sådan uppbyggnad kan ske gradvis och påbörjas inom de ekonomiska ramar som föreslås för 5:2 ap.5. Med hänvisning till redan befintliga stödstrukturer (Kulturrådet) och branschskillnader kan en sådan verksamhet på litteraturområdet i jämförelse med andra konstområden fokusera mindre på informationsinsatser, publikverksamhet och branschkontakter för arbetsmöjligheter – och mer renodlat satsa på insatser som tar sikte på det inomkonstnärliga värdet av internationella sammanhang och samarbeten.

5:2 ap.13 Dramatikerstöd

I enlighet med förordning (1998:1369) om statsbidrag för beställning av nyskriven svensk dramatik får bidrag ges till fria teatergrupper, regionala och lokala teaterinstitutioner samt radio- och TV-företag för beställning av nyskriven svensk dramatik, i syfte att ge i första hand teatrar möjlighet att beställa nyskriven svensk dramatik av hög kvalitet. Ansökan ska göras gemensamt av en dramatiker och den som vill uppföra dramatikers verk. Stödet fördelas av dramatikerrådet vid Sveriges författarfond. År 2019 uppgår anslagsposten till oförändrat 3 509 000 kr.

Dramatikerstöd utbetalas till teatern, men ska oavkortat utgöra arvode till dramatikern. Stödets storlek motsvarar 2/3 av grundersättningen enligt gällande avtal mellan Svensk Scenkonst och Sveriges Dramatikerförbund, avseende förvärv och framförande av scenpjäser. Ett villkor för beviljat stöd är att teatern utöver detta stöd betalar dramatikern ett belopp motsvarande lägst 1/3 av ersättningen enligt nys nämnda avtal.

Utifrån de uppföljningar och utvärderingar dramatikerrådet gjort av dramatikerstödet betraktar rådet stödformen som mycket framgångsrik. De redogörelser och enkätsvar som samtliga teatrar och dramatiker regelmässigt lämnar in efter varje genomförd uppsättning, fortsätter att bekräfta stödets stora betydelse.

Eftersom dramatikerstödet till sin konstruktion är kopplat till nämnda avtal mellan Svensk Scenkonst och Dramatikerförbundet, ökar stödbeloppen från år till år i takt med att avtalet omförhandlas. Det är en viktig princip och en grundbult i stödets utformning. I och med höjningen av anslagsposten med 500 000 kr till år 2018 kompenseras för utvecklingen av nivåerna på avtalsenliga beställningsarvoden över tid, även om utvecklingen av arvoden (och stödbeloppens) storlek inte riktigt förmått följa inkomstutvecklingen i samhället. Efter samråd med dramatikerrådet vill fondstyrelsen därför i årets budgetunderlag prioritera bidragen till dramatiker och översättare av dramatik (inom 5:2, ap.5, ovan), där utvecklingen av anslagspostens storlek över tid varit

svagare, och föreslår att anslagsposten 5:2 ap.13 för år 2020 samt för åren 2021-2022 ska höjas motsvarande statens pris- och löneomräkning.

5:2 ap.4 Långtidsstipendier

Den statliga inkomstgarantin avvecklas sedan år 2010 gradvis i och med att inga nya innehavare utses. De medel som frigörs när inkomstgarantierna avvecklas överförs till anslagspost 5:2 ap.4, för fördelning av långtidsstipendier. Författarfonden har i tidigare budgetunderlag föreslagit förändringar i anslagsstrukturen som inbegripit såväl inkomstgarantierna som långtidsstipendierna. I år upprepar vi förra årets förslag om en mindre genomgripande förenkling som ändå delvis skulle ge samma fördelar.

Anslagspost 5:2 ap.4 Långtidsstipendier delas mellan Konstnärsnämnden och Sveriges författarfond. Vi föreslår att författarfondens del av anslagsposten flyttas över till ap.5 Bidrag till författare, översättare, kulturjournalister och dramatiker.

Författarfonden har tidigare påpekat den inkonsekvens som finns i regeringens styrning när det gäller de stipendier och bidrag som fördelas med stöd av förordningen (1976:528) om bidrag till konstnärer. I det ena fallet (konstnärsbidragen) gäller att regeringen beslutar om en övergripande fördelning mellan konstnärskategorierna, medan Konstnärsnämnden och författarfonden har oinskränkt frihet att prioritera mellan olika bidragsformer – arbetsstipendier, projektbidrag, pensionsbidrag samt bidrag för resor och internationella utbyten – samt att själva bestämma antal bidrag och beloppsnivåer. I det andra fallet (långtidsstipendier) gäller det motsatta, att regeringen beslutar om ett bestämt antal stipendier till ett exakt angivet belopp, medan de två fördelande organen ska enas om en fördelning mellan konstnärskategorierna.

Styrelsen för Sveriges författarfond finner formerna och villkoren för denna fördelning av långtidsstipendier mellan konstnärskategorier mycket otillfredsställande. Det är i princip ogörligt för Konstnärsnämnden och författarfonden att finna rationell grund för fördelning av dessa långtidsstipendier, när de endast utgör en begränsad del av de samlade statliga ersättningarna och bidragen – och när regering och riksdag genom egna analyser och politiska prioriteringar avgör proportionerna mellan konstnärskategorierna i övrigt. De överenskommelser som måste träffas avser därtill oftast ett mycket litet antal stipendier, och betydelsen av det resultat som kan uppnås står inte alls i proportion till omfattningen av den administration och det ömsesidiga prövandet av argument varje överläggning kräver.

Författarfonden har tidigare också påpekat nackdelarna med att så kategoriskt överföra medlen från upphörda inkomstgarantier till just tioåriga långtidsstipendier. Utöver den föreslagna förändringen att författarfondens del av ap.4, Långtidsstipendier flyttas över till ap.5 Bidrag till författare, översättare, kulturjournalister och dramatiker, förordar författarfonden att regeringen avstår från denna detaljreglering så att ett jämnare flöde av långtidsstipendier kan uppnås. I den mån regeringen vill styra över hur många långtidsstipendier författarfonden ska fördela, kan dock detta liksom tidigare göras med villkor i regleringsbrevet.

Noter till redovisad biblioteksstatistik

Beräkning av biblioteksersättningen: Utlåningsår 2016 och 2017; anslagsår 2020 (tabell s. 9)

¹⁾ *Bibliotek 2017 (tabell 27)* (Sjukhusbiblioteken) samt webbpublicerad tabellbilaga (Sjömansbiblioteket).

²⁾ KB redovisar i webbpublicerad bilaga till statistikrapporten antalet "utlån till obemannade utlåningsställen" från folk- och skolbibliotek till 1 921 527 st. Liksom föregående år får 2013 års uppgifter (5 208 000 lån) användas, eftersom statistiken dels är osäker, dels inte täcker allt merutnyttjande som ska vara biblioteksersättningsgrundande. Till detta adderas Sjömansbiblioteket (webbpublicerad tabellbilaga) och summan multipliceras med två enligt förhandlingsöverenskommelse om merutnyttjandet.

³⁾ Sedan läsåret 1998/98 saknas biblioteksstatistik som kan användas som underlag för beräkning av biblioteksersättningen. Parterna har enats om att sedan dess istället använda medelvärdet av erhållen skolbiblioteksstatistik för läsåren 1996/97 och 1997/98 som underlag. Under förutsättning att denna överenskommelse bekräftas i de kommande förhandlingarna, gäller därför fortsatt 16 250 000 lån som beräkningsunderlag beträffande skolbiblioteken.

⁴⁾ Till följd av en överenskommelse i biblioteksersättningsförhandlingarna år 1994 ska författarfonden årligen tillföras en ersättning för utnyttjandet på plats i biblioteken av böcker som inte ingår i referenssamlingarna. Hemlånen från folk- och skolbiblioteken räknas därför upp med faktorn 1,03.

⁵⁾ Utlånningens och beståndets andelar av originalverk respektive översättningar fastställs genom författarfondens årliga undersökningar.

⁶⁾ Kungl. bibl., *Bibliotek 2017*, Tabell 27 (sjukhusbibliotek) samt webbpublicerad tabellbilaga. (Sjömansbiblioteket)

⁷⁾ Efter överenskommelse i biblioteksersättningsförhandlingarna bestäms antalet referensexemplar i skolbibliotek som en schablonmässigt beräknad andel om 28 % av det totala antalet volymer i skolornas boksamlingar. Eftersom skolbiblioteksstatistik saknas (se not 4) används ett medelvärde av erhållen statistik för läsåren 1996/97 och 1997/98 som underlag för beräkningen av biblioteksersättningen. Under förutsättning att överenskommelsen bekräftas i de kommande förhandlingarna, fastställs skolornas bokbestånd fortsatt till 24,45 milj. volymer (1996/97: 25,5 milj., 1997/98: 23,4 milj.). Antalet referensexemplar i skolbibliotek kan på dessa grunder beräknas till 6 846 000 volymer.

⁸⁾ *Bibliotek 2016 (tabell 29)* (Sjukhusbiblioteken) samt webbpublicerad tabellbilaga (Sjömansbiblioteket).

⁹⁾ KB redovisar i webbpublicerad bilaga till statistikrapporten antalet "utlån till obemannade utlåningsställen" från folk- och skolbibliotek till 2 731 330 st. Liksom föregående år får 2013 års uppgifter (5 208 000 lån) användas, eftersom statistiken dels är osäker, dels inte täcker allt merutnyttjande som ska vara biblioteksersättningsgrundande. Till detta adderas Sjömansbiblioteket (webbpublicerad tabellbilaga) och summan multipliceras med två enligt förhandlingsöverenskommelse om merutnyttjandet.

¹⁰⁾ Kungl. bibl., *Bibliotek 2016*, Tabell 27 (sjukhusbibliotek) samt webbpublicerad tabellbilaga. (Sjömansbiblioteket)